

En Herremands Dagbog

Didrik Iversen til Sødal.

Hans Skrivekalender fra 1746 og lidt af hans

Livshistorie.

Af P. M. Rørsig.

For godt en halv Snes Aar siden meddelte daværende Gaardmand i Rogenstrup, nu Ringer og Graver ved Fiskbæk Kirke, *Jens Mortensen*, mig, at han var i Besiddelse af en gammel Bog fra 1746, hvori der stod skrevet en Del, som ikke var let at læse.

Bogen viste sig at være en gammel Almanak fra nævnte Aar, gennemskudt med hvide Blade, beregnede til at gøre Optegnelser paa. Og dens Ejer havde paa disse Blade anført en lille Notits tor hver Dag i Aaret, saa Almanakken i Virkeligheden tillige havde tjent som en Slags Dagbog.

Selve Kalenderen er i Lommeformat, kun ca. 13 cm høj og 7 cm bred og indbundet i hvidt Pergament, oversmurt — maaske senere — med en rød Maling, altsaa hvad man i vore Dage vilde kalde en Luksusudgave.

Titelbladet, der bærer et Billede af Rundetaarn, Datidens Observatorium, findes paa omstaaende Side.

Skønt den oprindelige Ejers Navn intet Sted stod i Bogen, lod det sig dog uden Vanskelighed konstatere, hvem den havde tilhørt, nemlig *Didrik Iversen* paa Sødal, som nævnte Aar var Forpagter af denne Gaard, der dengang tilhørte Justitsraad *Didrik Christian Braes* til Kokkedal i Vendsyssel.

Af nogle Navne, skrevet paa Forsatsbladet, synes at fremgaa, at Bogen senere har været i Slægten *Froms Eje*, maaske *Degnen Bertram Jacobsen From* i Rødding. Men hvorledes den saa derefter er havnet i Rogenstrup, haves der ingen Efterretninger om.

Dagbogen er først med en fast, men let Haand. Dens 177 aarige Blæk er selvsagt mange Steder afbleget. Tidligere Tidens Blæk var ofte noget tyndt, og Fjerpennen, der brugtes, var ikke altid skaaret med lige stort Snille, saa Læsningen af enkelte Ord kan af disse Grunde være usikker.

I mange Tilfælde er der anvendt Forkortelser, som det ikke altid har været lige let at opløse. Dog haaber jeg, at det i Hovedsagen er lykkedes mig at finde det rette.

Didrik Iversen var født i Løgstør 1696, døbt i Løgsted Kirke 28. Juni samme Aar og Søn af Borger der Iver Rasmussen og Hustru Mette Didriksdatter*).

* For denne og et Par andre personlige Data skylder jeg Arkivar A.Nygaard, Rigsarkivet, Tak.

Titelbladet

En Side af Kalenderen (Juli Maaned.)

I et Tidsrum af 36 Aar høres der nu intet om ham. Men 28. November 1732 vies paa Sødal ifølge Kongebrev Monsieur (; Hr.) Didrik Iversen og Mademoiselle (: Jomfru) Margrethe Sørensdatter. Didrik Iversen har sikkert paa dette Tidspunkt og en Aarrække forud derfor været Ridefoged, men hvor han da opholdt sig, eller af hvad Herkomst hans første Hustru var, derom er endnu intet oplyst.

Imidlertid er han 1735 at finde som Forpagter af Holmgaard i Skals Sogn. Han og Hustru faar nemlig 6. April dette Aar kongelig Konfirmation (s: Stadfæstelse) paa et Testamente gaaende ud paa, at »vores Livsarvinger skal lade den længstlevende sidde i uskiftet Bo og nyde alle Fordelene uden nogen indtrædende Prætention (Fordring eller Indskrænkning). Ifald Ægteskab indgaas paany, skal Arvingerne have udbetalt 100 Rigsdaler, hvormed de skal lade sig nøje.«

Det er underskrevet af Naaman Stark, Raadmand udi Viborg, og Conrad Bøtcher, Apoteker sammesteds. Holmgaard ejedes i disse Aar af Anders Mortensen Kjærulf, der forøvrigt tillige ejede Bjørnsholm, Sødal, Ørndrup, Haubrogaard, Mølgaard, Halkjær, Øen Fur samt en Del vendsysselsk Jord. Han døde 1735. Hans Enke var Margrethe Dorothea Braes. Deres Billede hang indtil 1847 Paa Sødal, hvor de i deres senere Aar boede, men siden har det været ophængt i Rødding Kirke.

Af denne Enkefrue, der døde 1740, forpagtede Didrik Iversen Sødal. Oplysningerne herom er ret sparsomme, men det synes, som om han har brugt Gaarden uden nogen egentlig Forpagtningsafgift. Bevisligt er det i hvert Fald, at det om dette Spørgsmaal efter hendes Død (1740) trak op til en Retsforfølgning, der vist først fandt sin endelige Afslutning ved Højesteret 1746, idet hendes Fader vilde bestride Gyldigheden af den gode Forpagtning og altsaa søgte ad Rettens Vej at faa den ændret. Hvad der kan have været Aarsagen til, at Didrik Iversen faar Forpagtningen paa saa favorable Vilkaar, lader sig ikke paavise nu. Men Fru Margrethe Dorothea var jo blevet enke 1735, og Didrik Iversen havde vist ogsaa allerede dengang, han flyttede til Sødal, fulgt sin første Ægtefælle til Jorden. Og de to var omtrent jævnaldrende - hun var født 1692 - saa maaske

I Aarene 1744 og 45 er D. I. Fadder hos Degnen Bertram From, fra hvem en anset københavnsk Handelsslægt nedstammer, over hvilken Personalhistorikeren Th. Hauclifausbøll har udarbejdet Stamtavle. Hans Husførelse paa Sødal forestaas i disse Aar af en Husbestyrerinde, Birgitte Nyegaard.

Dagbogen gengives her i sin Helhed. Dog har jeg for at spare Plads og tillige for at undgaa en stadig og trættende Gentagelse af det samme Ord udeladt de Datoer, der kun har Tilførslen: ”Hjemme” Naar der saaledes staar blankt for 5., 9., 10., 12., 19., 23., 24. og 27. Januar, saa betyder det, at D. I. paa disse Dage har opholdt sig hjemme paa Sødal og intet særligt Arbejde haft for.

Til trods for, at Skrivekalenderen som Dagbog betragtet vel nok maa kaldes mager, viser den dog dens Ejers Færd fra Nytaarsdag til Nytaarsaften, og der findes kanske ogsaa hist og her landbrugshistoriske Kerner, som kan gøre det forsvarligt, at Bogens Tekst gives Plads i en Landbrugsskoles Aarsskrift.

Enhver fremmed, der besøger Sødal - i alt Fald udensogns - findes anført. Det vil ikke være let at identificere alle disse Personer, især da de fleste af dem er nævnt uden Fornavn. Hvis jeg har ment, at der var Forhold, der trængte til en Forklaring, og jeg har kunnet give en saadan, er denne vedføjet straks i skarp Parantes. Alt, hvad der findes i disse Paranteser, er altsaa mine Bemærkninger, det øvrige er Dagbogens Stof.

Efter disse orienterende Forbemærkninger følger saa her *Didrik Iversens* Antegnelser:

I. I. N.

Januar.

1. I Rødding Kirke [Nytaarsdag faldt dette Aar paa en Lørdag
2. Hjemme. Msr. *Nvgaard* [Antagelig en Slægtning al Gaardens Hus bestyrerinde *Birgitte A'yegaard*]
3. I Viborg; *Ole Haufbro* og Hr. *Hass* [Maaske *Niels Lauridsen Hass*, der dette Aar blev Præst i Nørholm)
4. Hollænder *Vitrato* og Captain *Rosenørn* [Førstnævnte er forment lig ligesom de 18/1 22/1 og 18/2 nævnte Personer med fremmede Navne hollandske eller holstenske Studeprangere; ingen af dem er dog nævnt i Jesper Madsens : Studehandelens Historie i Danmark ; Læsningen af deres Navne er ofte usikker; sidstnævnte er Peder *Rosenørn* til *Hersomgaard* og *Korsøgaard*)
6. I Rødding Kirke [Hellig 3 Kongersdag]
7. Til *Gunderupgaard*; i *Vagaard* om Natten.
8. Til *Bjørnsholm*.
11. Hjem, over *Gunderupgaard* og *Vagaard*.
13. I Rødding Kirke; befordret *Ole Skrædders Kone* til *Tugthuset*.
15. Captain *Poulsen* [Om ham, der jævnlig er Gæst paa *Sødal*, se under de afsluttende Bemærkninger]
16. Rejste han hjem.
17. Paa *Hersomgaard* og i *Præstegaarden*; ditto *Uttermøhlen* [Præsten i *Hersom* var *Peder Galthen* (1736—68); om Hr. U. se senere]
18. Hjemme; P. *Jaltum*.
21. Paa *Tjele*.
22. Hollænder *Cornelius Moie*.
25. Slagtet 3 Svin; 17 Lispund 12 Pund Flæsk.
26. I Viborg; da Landsting.
28. Til *Skavngaard* [Ejedes af nævnte Captain *Poulsen*,)
29. Til Viborg.
30. I Rødding Kirke.
31. Capt. *Poulsen* og *Frue* her om Natten.

Februar.

2. I Rødding Kirke ; Da *Maren Jensdatters* Exekution paa Rødding Kirkegaard. [Maaske har hun staaet i *Gabestokken*?]
3. Paa *Lerkenfeldt*; om Aftenen paa *Holmgaard*.
8. Paa *Tjele*.
11. Hjemme. Ditto Hr. *Lasson* [*Matthias Lasson* paa *Bjørnsholm*]
12. Gjendt Skud paa mine Stude [Et dunkelt Udtryk, der maaske skal forstaas saaledes, at han den Dag har faaet Tilbud eller Forskud paa sine Stude]
13. I Rødding Kirke.
14. Kom *Biskoppen* her og rejste samme Aften hjem (*Andreas i Wøldike*, Biskop i Viborg 1735 — 70)
- 15- Captain *Poulsen* og *Frue*; rejste næste Dag.
16. *C. From* fra *Husum*.
17. I Viborg.
18. *Ole Jenkober*; blev solgt til *Cl. From* 42 ai *Lynderupgaard*s

Stude for 36 Daler Parret og i Købet 2 Ducater.

Ditto Hr. *Thøger* og Hr. *Hans* (Begge Præster og Sønner af Forpagter *Poul Didrikson* i *Uttermøhlen* paa Knudstrup i Vesterbølle Sogn. *Thøger* var Præst i Taarup-Kvols 1744 — 61 og *Hans* i Lem-Vejby i Salling 1746—77. De var gift med to Søstre, *Sophie* og *Birgitte*, Døtre af Forpagter *Oluf Jacobsen Winter* paa Holmgaard, Skals Sogn. En tredie Søster, *Else Johanne*, var gift med Sognekapellanen i Simested *Villum Jensen Schaltz*, der var født i Skals 720, og Søn af *Jens Pedersen* og *Kirsten Sørensdatter*]

20.I Rødding Kirke.

21.I Løvel Skole [Skoleholderen i Løvel paa dette Tidspunkt var *Jens Lauridsen*, der netop 12. Januar dette Aar havde holdt Bryllup med *Mette Madsdatter*, saa maaske har der været noget at ordne i den Anledning. Han døde Aaret efter]

23. og 24. I Viborg; da Landsting.

27.I Rødding: blev *Jens Andersens Hustru* i Aastrup begravet.

28.Paa Tjele; ditto Provsten af Ørum [*Peder Olufsen*, Præst i Ørum 1725—68; Han døde 31. Marts 1769 paa sin Vogn paa Vejen hjem fra Tjele]

Marts.

3. Blev Hr. *Uttermøhlen* ordineret til sit Præsteembede [i Lem; se 18/2]

4. Til Bryllup i Hvam Kro, om Natten der [Hvem der den Dag viedes i Hvam Kirke, kan vist ikke skaffes oplyst, grundet paa, at Hvam Sogns ældre Kirkebøger gik tabt ved Præstegaardens Brand i Juli Maaned 1821]

7. Oberstleutnant *Lüttichau* [se senere]

8. Paa Holmgaard med Hr. *Uttermøhlen* se ³/3 og ¹⁸/2] om Aftenen Hr. *Rasmus* [*Rasmus Kopp*, Præst i Laastrup-Skals 1730—35; 1735—61 i Torslev i Øster Han-Herred. Han var gift med *Mariæ Nielsdatter Blicher*, Præstedatter fra Rødding]

9. I Viborg med Hr. *R. K.* [*Rasmus Kopp*]

13. I Rødding Kirke.

17.Drev her fra 80 solgte Stude til Bjørnsholm.

18.Betalte *Tychonius* Pengene.

19.Til Hobro og Dalsgaard.

20.Drev mine Stude derfra; i Vive Kirke.

21.Paa Dalsgaard; ditto Hr. *Michel* og Hr. *Enevold Vagaard* der [Vel nok *Michel Feld*, Præst i Vammen 1737—52; Hr. *Enevold* var Præst i Skelund 1727—73]

22.Til Hobro og hjem.

23.Til Viborg Landsting, om Natten der.

24.Hjem med Justitsraad *Marsvin* og *Stabel* [Landsdommer *Peder Marsvin* til Trudsholm - død 1758]

25.Rejste de; i Rødding Kirke [Marie Bebudelsesdag, en Fredag]

27.Blev den Vium Hoppe bedækket af en blaa Hingst.

28.I Ørum Præstegaard [se 28/2 og paa Tjele.

30. Ved Auktion paa Strandet, om Natten i Dalsgaard Præstegaard [hos Hr. *Thøger* se 18/2]

April.

1. Kom Capt. *Poulsen*.
2. Rejste han til *Gunderupgaard*.
3. I *Rødning Kirke* [Palmesøndag]
4. Skifte hos *Jens* i *Aastrup* (se 27/2 ditto Fr. *Høegs* [*Frederik Christian Høeg*, der døde paa *Dalsgaard* i *Østhimmerland* 18. November 1744. Fra c 1704-25 boede han paa *Ørregaard* i *Fiskbæk Sogn*. Han blev gift i *Taarupgaards Kirke* 27. Marts 1696 med *Barbara Belov*, der begravedes fra *Kvols Kirke* 26. Februar 1727]
6. I *Rødning Kirke* Skriftemaal.
7. Do. Altergang [Skærtorsdag]
8. Do.
9. Capt. *Poulsen*; blev her ogsaa Paaskedag.
10. 11. 12. I *Rødning Kirke* [Altsaa 1. 2. og 3. Paaskedag] Offerpenge til Præsten 2 Rigsdaler 4 Mark, Degnen 4 Mark.
13. Kom *Niels Tougaard* paa *Gaarden*.
16. I *Viborg*; er 30 Dage efter *Niels Tougaatds* Kones Død.
17. I *Rødning Kirke*.
18. I *Pederstrup*; afg. *Chr. Brendts* Gaard.
19. Hjemme; Om Aftenen Hr. *Enevold* [se 21/3) og Steddatter.
25. Til *Viborg* Snapsting, varer til den 25. om Aftenen. [Snapstinget var det vigtigste Landsting Aaret rundt. Da samledes en Mængde Mennesker i *Viborg* fra hele *Jylland*, og da afvikledes alle Gældsforhold, betaltes Renter og afsluttedes Handeler osv. Dette Tingstævne var altsaa Datidens Termin, hvortil tillige var knyttet et stort Marked]
27. Til *Viborg* Landsting.
29. I *Hobro* efter Tømmer.

Maj.

1. I *Rødning Kirke*.
4. Kom *Peder Lassen* [til *Egense Kloster* og *Høstemark* i *Øst Himmerland*]
5. Paa *Tjele*.
6. I *Rødning Kirke* [Store Bededag]
7. I *Pederstrup* og til *Oles* i *Vraa*.
8. I *Rødning Kirke*; ditto trolovet her paa *Gaarden* vor *Bryggers* pige og *Mads Østergaard* af *Pederstrup*.
14. I *Viborg*.
15. I *Rødning Kirke*; ditto Capt. *Poulsen*, som forblev her til den 17.
16. Saaede jeg Byg.
19. Købt 15 Lispund 15 Pund ferske Torsk a 20 Skilling pr. Lispund = 3 Rdl. 1 Mk. 15 Sk. Rejste til Hr. *Anders Guldagers* Bryllup paa *Rydhave* [*Anders Lambertsen Guldager*, Sognepræst i *Rødning-Løvel-Pederstrup* 1737—62. Hr. *Anders* havde tidligere været gift. Hans første Hustru, hvis Navn jeg ikke kender, blev begravet i *Rødning* den 11. September 1745. Paa *Rydhave* viedes han til *Else Mikkelsdatter Ørnberg*, som begravedes ved Siden af hans første Kone 27. Oktober 1761, 57 Aar gammel.]
20. I *Løvel*.
21. Bryllupsdagen.
22. Paa Landting; om Aftenen til *Lem Præstegaard* [se 18/2]
23. Paa *Bustrup*; om Aftenen til *Skive*.
24. I *Dalsgaard Præstegaard* [se 18/2] om Aftenen hjem.

25. Var Landsting.
26. I Viborg.
27. Fiskede i Van Sø.
28. Do. i Rødsig Sø [nu Rød Sø).
29. Offerpenge til Præst og Degn [som sædvanlig]; leveret *C. Hjulmand* paa de fire Hjul — 8 Mark Paa Holmgaard.
30. I Rødding Kirke; ditto Hr. *M. Feld* [se -21/3 og Hr. *Anders* og Hustru [se ¹⁹/5]; ditto 60 Lam til min Hjord i Pederstrup.

Juni.

1. Kammerherre *Juul* paa hans Rejse til Taarupgaard (*Ove Juul*, der døde 1761 som Generalleutnant og Direktør for den Taarupgaardske Stiftelse. Hans Søn *Christian Sehested Juuls* Navnetræk (C. S. J.) og Aarstallet 1778 staar paa Sydsiden af Kvols Kirketaarn]
4. Paa Tjele.
5. I Rødding Kirke.
6. Til Gislum Præstegaard [Præsten var *Michael Pedersen Wittrup* 1728-61] om Aftenen til Aalborg.
7. 8. og 9. i Aalborg og paa Sohngaardsholm [ejedes af Kaptain *Johs. Benzoti*]
10. Om Aftenen til Løgstør.
- 11.-12. Paa Bjørnsholm og om Natten paa Gunderupgaard.
13. Paa Lerkenfeldt [tilhørte et Medlem af Slægten *Lüttichau*], o.n Aftenen hjem.
19. I Rødding Kirke; ditto Herredsfoged *Bisgaard* fra Løgstør [*Peter Bisgaard*, Herredsfoged i Aars-Slet Herreder 1739—c 70; han var gift med *Anne Kirstine Møller*, døde 1743]
20. Paa Tjele.
21. I Viborg; da Landsting.
22. Sendt Justitsraad *Munch* i København:

10 Tønder Rug a 11 Mark	18 Rdl.	2 Mk.	
10 Sække fra Tugthuset a 4 Mk. 2 Sk.. .	6 -	5 -	4 Skilling.
	25 Rdl.	1 Mk.	4 Skilling.
23. Hjemme; om Aftenen Capt. *Poulsen*, som rejste til Gunderupgaard.
24. og 25. Tjele.
26. I Skals Kirke og paa Holmgaard. *Else Pentz* til 26. Juni 4 Specier 2 Mark.

Juli.

1. Begyndt Høslet.
2. I Rødding Kirke [Maria Besøgelsesdag, se Luk. 1 39—56; afskaffedes 1770]
3. I Rødding Kirke.
4. Paa Tjele; ditto *Schmidt* paa Volstrup [vel en Forpagter eller Ridefoged paa denne Gaard]
5. Paa Holmgaard og udi Engene; slaget paa Holmkjær.
9. Med *L. H.* til Trudsholm; ditto Msr. *Poul Haalend* [Læsningen af dette Navn er usikker]
10. Paa Trudsholm.
11. Hjem over Trinderup.
13. Paa Tjele.
15. I Aarup og Ørum.
16. I Viborg.

17. I Rødning Kirke.
20. I Viborg; da Landsting.Hjemme; ditto *Ooe Laulund*.
21. Ved Løvelbro og i Holmkjæret.
24. I Rødning Kirke.
25. I Vestengene [Vist nogle Enge mellem Skals og Kjølsern)
26. Provst *Bützow*, da han vilde have visiteret i Rødning Kirke. [*Henrik Chiistoffer Bützow*, Præst ved Viborg Domkirke 1741—47]
27. Monsiør *Rafn*, der den 28. var ved Rinds Herredsting for mig i et Tingsvidne efter Braes' Indstevning, om Aftenen hertil og samme Aften til Viborg.
[Angaaende dette Tingsvidnes Indhold kan intet oplyses, da Rinds Herreds Tingbøger først haves fra 1756. Den nævnte *Rafn* er formentlig en Prokurator fra Viborg)
29. Sendt 100 Tønder Rug til Hobro.
30. Paa Tjele.
31. Oberstleutnant *Lüttichau* om Vognen [?]

August.

5. Ved Højbjergning. Paa Hvandstrup [tilhørte *Mathias Lasson* til Bjørnsholm, jvf. 11/2]
6. I Viborg.
7. I Rødning Kirke. Den hele Uge hjemme ved Højbjergning og ved Haandværksfolkene. Til den 7. betalt *Else Pentz* for 6 Uger - 3 Mark.
14. Til Barsel i Fovlum Præstegaard og i Tjele Kirke bevidnet *Mette Margrethes* Daab [Præstens Datter; *Johannes Jørgensen Plenge* var Præst i Tjele-Vinge 1740—60]
16. Begyndt Høsten; høstet Havre.
18. I Viborg; om Aftenen Hr. *Schmidt* og hans *Kæreste* (Hustru) fra Snedsted i Thy: blev om Natten. [*Vilhelm Vilhelmsen Schmidt* Præst der 1734—62]
20. Kammerherre *Juul* og Major *P. Rosenørn* [se 1/6 og 4/1] Maanedet til Ende hjemme ved Tælling og Kornes Indhøstelse.
27. Herredsfoged *Bisgaard* [se 19/6]
28. Med ham i Rødning Kirke.
29. Om Aftenen kom han igen.

September.

4. I Rødning Kirke, ditto paa Holmgaard. Den hele Uge hjemme ved Høst og Tællingen.
11. Paa Skavngaard; ditto i Vindum Kirke bevidnet *Gjertrud Hoffmanns* Daab [: Captain *Poulsens* Datter]
13. Major *Lüttichau* [maaske til Lerkenfeldt] med Frue Datter.
14. I Viborg; da Landsting og Toftemarked.
15. I Viborg; solgt Captain *Poulsen* der 50 Stude for 36 Rdl. Parret og 10 Ducater.
17. Kom Capt. *Poulsen* og Major *Liittichau*; *Trellunds* Skifte.
18. Gav Capt. *Poulsen* Skud paa mine Stude.
- 19.og 20. Hauris og Løvel).
24. Paa Tjele.
25. I Rødning Kirke.
26. Hr. Capt. *Rosenkrantz* om Aftenen.
28. Paa Lerkenfeldt; om Aftenen til Gunderupgaard.
29. Om Aftenen til Bjørnsholm.
30. Paa Kloster Marked [Det gamle Vitskøl Klosters Marked ved Bjørnsholm og Gunderupgaard ; om Aftenen til Lerkenfeldt (Om Vitskøl eller Vidskild Klosters Grundlæggelse kan henvises til Skolens Aarsskrift for 1910 Side 9 og 10)

Oktober.

1. Paa Holmgaard; om Aftenen hjem.
2. I Dalsgaard Præstegaard og i Taarupgaads Kirke bevidnet *Didrik Uttermøhlens* Daab.
3. Sendt Rug til Sødal.
4. Klagetale over *Kongen*; Ap. Gj. 13 36 [I Anledning af *Christian den Sjettes* Død. Teksten var: Men David, der han i sin Livstid havde tjent Guds Raadslutning, sov han hen og blev lagt hos sine Fædre]
5. Rejste til Aalborg og var der 6. 7. og 8. og rejste hjem 9. Oktober.
10. Kom *Hans Uttermøhlen* hans Bryllupstog [se 18/2] *Else Penlz* betalt fra 4. September 5 Mark 8 Skilling.
- 11.12. og 13. til Bryllup paa Holmgaard [se ovenfor]
14. I Viborg.
16. I Rødding Kirke. Drev 50 Stude til Gunderupgaard. Den hele Uge hjemme.
22. Skrev jeg til a i x . . . [Denne mystiske "a" i det ubekendte x er utvivlsomt *Anna Cathrine Frisenberg*, hans senere anden Hustru. Herom senere [se bl. a. 14/11 15/12 og 18/12)]
24. I Viborg; Session.
26. Etatsraad *Dyssel og Frue*, Amtmand *Müller* og Cammerraad *Lund* [*Arnold Christian Dyssel*, der 1754—56 ejede Vinderslevgaard, og vist *Selio Müller*; der 1714—41 havde været Amtmand over Skivehus Amt, og som døde i Viborg 1750]
27. Paa Lynderupgaard og i Laastrup Præstegaard [Præsten her var *Jens Mouritsen Brasch* 1735-52] om Natten paa Holmgaard.
28. Hjem; ditto *J. Foss* og Hr. *Hasselbalch* fra Randers [maaske *Jens Clausen Foss*, der senere købte Overgaard, og som blev gift med *Anne Elisabeth Hasselbalch*]
30. I Rødding Kirke.
31. Til Skive.

November.

1. I. I. N. - Communieret [gaaet til Alters; Alle Helgens Dag] Den hele Uge hjemme.
6. I Rødding Kirke.
12. Paa Tjele.
13. I Rødding Kirke; ditto T. K.
14. og 15. begyndte *Anna Cathrine Sagen* ved Højesteret og da faldt Dom i de to Bisager og 19. faldt Dom i Hovedsagen, hvorved hun, Gud være lovet, blev befriet fra sine mægtige Fjenders Grumhed.
[Denne *Anna Cathrine* er hans ovenfor under 22/10 nævnte senere Hustru, og Sagen føres mellem hende og Justitsraad *Didrik Christian Braes* til Kokkedal og Sødal og drejer sig i Hovedsagen om ærenærgaaende Beskyldninger mod hendes Navn og Rygte. Hun har søgt at flygte bort til en Fru *Bille*, men *D. C. Braes* har holdt hende tilbage. Sagen afsluttedes altsaa til Fordel for hende. — De to Bisager angaar rimeligvis den i Indledningen nævnte Forpagtningsoverenskomst. *D. C. Bras?* vil hævde, at *Didrik Iversen* har narret hans Datter til at gaa ind paa de for ham saa gunstige Bestemmelser i Kontrakten. Nævnte Fru *Bille* er sikkert Etatsraad *Axel Bille* til Holbækgaard og Stenalt hans Enke, *Sophie Sefeldt*. [Se ogsaa 22/10 15/12 og 18/12]
19. I Viborg. E. *Pentz* betalt til 20. November.
20. Kom *Knud Snedker* af Ry . . .
21. Lod jeg hans Tøj hente i Skinders Mølle.
22. Begyndte han at arbejde paa Vognaxelen.
27. Paa Tjele og i Tjele Kirke.

December.

1. Kom *Biskoppen* [se 14/2) hertil fra Vammen. Blev her om Natten. Visiterede i Rødning Kirke og Præstegaard den 2., og den 3. rejste han til Vorde over Hauris.
4. I Rødning Kirke.
5. Justitsraad *Morsing*; Hr. *Vejle* og *Kone*; om Aftenen Capt. *Poulsen*, blev den 6. [Madam *Vejle* er 18. August Fadder i Tjele Kirke sammen med *Didrik Iversen*]
7. Til Viborg; da Landsting.
8. Klarering mellem *Braes* og mig [: *Didrik Iversen*]
9. 10. I Viborg. 10. Hjem; ditto Capt. *Poulsen* og *Sevel* [antagelig *Niels Hoffmann Sevel*. Byskriver i Aalborg 1736 - 58; født i Viborg]
11. Forblev de her og rejste.
14. Til Randers.
15. Til Holbækgaard; ditto forefandt jeg *min Kæreste* der. Jeg blev der den 16. og 17. [Se 22/10, 14/11 og 18/12]
17. Om Aftenen til Stenalt.
18. I Ørsted Kirke; ditto holdt Jaord [Trolovelse) med *min Kæreste* paa Stenalt [jvf. 22/10, 14/11 og 15/12]
19. Forblev der.
20. Til Randers og kom Dagen efter hjem.
24. Captain *Rosenkrantz* om Natten her.
25. Offerpenge til Præst og Degn [som sædvanlig]
27. I Rødning Kirke.
28. I Viborg.
30. Paa Lynderupgaard, om Natten i Laastrup Præstegaard.
31. Paa Tjele.
Spredt i Bogen, hvor der var Plads dertil, findes forskellige Notitser, nærmest af regnskabsmæssig Art, f. Eks.:
Betalt for Justitsraad *Peder Marsvin* for 4 Par Strømper a 3 Mark = 2 Rigsdaler.
Fæstepenge til Ladefogden 2 Mark.
Desuden er der en Del Regnskab angaaende Indkøb af Stempelpapir. Dette har han købt af sin Svoger, *Peder Christensen Thorup* i Løgstør.

Endelig er der med en senere Haand tilføjet nogle Notitser om Hartkorn i Romlund Sogn:

	Tdr.	Skp.	Fdk.	Alb.
Bollergaard	7	7	3	0
Vesbæk	5	0	3	1
Kirkebæk	12	7	1	1½

De tre Bogstaver I. I. N., hvormed Aaret begyndes og som ligeledes findes i November, betyder: I Jesu Navn. I ældre Tid var det ret almindeligt, at Præster og Degne begyndte det nye Aar i Kirkebogen paa samme Maade.

Hvem den Else Pentz er, der jævnlig faar udbetalt Penge, foreligger ikke oplyst. Maaske er hun en Pensionist fra Fru Braes' Tid. Hun faar 8 Skilling om Ugen. Hendes Navn synes ikke at forekomme i Slægtens Stamtavler.

Det ligger nær at antage, at Didrik Iversen har været Pietist. Gaar man nemlig Kirkeaarets Helligdage efter, viser det sig, at han har været i Rødning Kirke mindst 40 Gange i Løbet af Aaret. Det vil sige, paa saa godt som hver eneste af Kirkens Fest- eller Søndage, naar han opholdt sig hjemme paa Sødal. Og var han paa Rejse, besøgte han altid det paagældende Steds Kirke, hvor han opholdt sig, saaledes Vive, Skals, Tjele, Vindum, Sevel og Taarupgaards. Og efter Tidens Skik søgte han Nadverbordet to Gange i Aarets Løb, Skærtorsdag og Alle Helgensdag. Disse Forhold tilsammen tyder i alt Fald paa en vis ydre Fromhed.

Hvem var nu Didrik Iversens Omgangsfæller? Ja, derom giver Dagbogen jo god Besked. Den viser, at han i dette Kalenderaar 14 Gange var i Besøg paa Tjele hos den dygtige og driftige Godsejer Christian Ditlev Lüttichau, den sachsiske Uradelsslægts første Godsbesidder her i Landet, der foruden Tjele ogsaa besad Holmgaard, Vingegaard og Randrup. Han døde 1768 og tilhører den samme Familie, som endnu er til Huse paa Marie Grubbes Gaard.

En halv Snes Gange i Løbet af de 12 Maaneder havde Didrik Iversen Besøg af Captain Jens de Poulsen. Da denne var en af Viborgegnens datidige kendte Skikkelser, skal jeg skænke ham en nærmere Omtale.

Han er født paa Gunderupgaard 1713. Fem Aar gammel blev han sammen med Faderen, Niels de Poulsen, 1718 optaget i Adelsstanden, og 1734 begyndte hans militære Løbebane som Fændrik, og da han 1784 døde, havde han Titel af Generalmajor.

Militærlivet har dog sikkert ikke lagt stort Beslag paa ham, det var jo i en Fredens Tid, han levede. Men en foretagsom Natur var han, og han ejede 1742-49 Skavngaard, 1746-56 Fædrengaarden Gunderupgaard og 1757-72 Børglum Kloster i Vendsyssel.

Postmester C. Klitgaard. Brønderslev, har i "Vendsysselske Aarbøger" skrevet en Afhandling om et Mordforsøg, der 1764 gjordes paa ham med en Helvedesmaskine. Obersten slap dog derfra med Livet, men blev slemt forbrændt, og Salens Spejle, Lampetter og kostbare Møbler blev tildels ødelagte, ligesom alle Vinduerne sprængtes.

Den ansete Lokalhistoriker giver ham følgende Karakteristik : Jens de Poulsen var meget energisk med Hensyn til sin Godsadministration. Men denne hans Energi, som vistnok var parret med Haardhændethed og en vis Brydskhed — han var jo gammel Militær — forvoldte ham tillige mange Genvordigheder, og muligt er det disse, der har gjort ham træt af Godsejerstillingen og tilsidst fik ham til at foretrække Livet som Rentier i Aalborg.

Medens han ejede Klosteret, hørte Rømninger til dagligdags Begivenheder, og det gik saa vidt, at endog hans egen Ridefoged tog Flugten, ligesom den gamle Rytterofficer ogsaa stadig laa i Strid med Omegnens Herremænd og gennem mange Aar med Børglum Præst.

Paa Holmgaard aflagde Didrik Iversen ogsaa otte Visit, nemlig hos Forpagteren. Oluf Jacobsen Winter. Denne havde, som nævnt, tre Døtre, der var gift med Præster i Egnen, hvilke ligeledes hørte til Didrik Iversens Omgangskreds. Oluf Winter havde en Broder, Christian Winter, der boede paa Hornumbro Mølle, og en Søster, Mette Poulina Winter. (død 1767) var gift med Forpagteren paa Taarupgaard, Didrik Andreas Colding. Ellers kom han paa Besøg i en fem-seks Præstegaarde, og Præster saas jævnlig paa Sødal. Tre Gange 1746 er han til gejstligt Bryllup, den ene Gang med sin egen Sognepræst, Anders Lambertsen Guldager, og tiltrods for, at Hr. Anders saa godt som aldrig nævnes, har han sikkert staaet i et venskabeligt Forhold til Enkemanden paa Sødal og været en hyppig Gæst der. D. I. har levet i god Forstaaelse med baade Præst og Degn i sit Sogn, modsat disse to samarbejdende Embedsmænd indbyrdes. De synes at have staaet paa en mindre god Fod med hinanden. Da nemlig Thomas Nørugaards Søn i Rødning 1744 førtes til Daaben og fik Navnet Niels, bemærkede Præsten spydigt i Kirkebogen :

Degnens Kone, Anne Cathrine, kom anstigendes med ham!

Den borgerlig fødte Forpagter besøger sine Fæstebønder, sin Sogndegn og Sognepræst. Hans Hus gæstes af en Række gejstlige, Præst, Provst og Bisp, højtstaaende Rangs- og Adelspersoner, og han gør Genbesøg hos de fleste af dem.

Didrik Iversen er altsaa en Mand, der jævnlig er ude. De længste Ture dette Aar gik til Aalborg og Salling. En Gang besøger han Fødebyen, en anden Gang er han paa det gamle Kloster Marked ved Bjørnsholm, og endelig var han jo mod Aarets Slutning paa Trolovelsesrejse.

Aaret rundt træffes han et Par Gange maanedlig i Viborg, og det ses, at han saa vidt mulig altid har været der paa de Dage, da Nørrejylland's Landsting samledes. Da var der jo altid noget at høre og spørge. Jylland havde paa dette Tidspunkt endnu ikke faaet sin første Avis. Det er ikke min Hensigt egentlig at analysere Dagbogen. Der kunde selvfølgelig anstilles mange landøkonomiske Betragtninger over dens Tilførsler angaaende Gaardens Drift og andre Forhold. Jeg skal blot pege paa, at det er mærkeligt, at D. I. ikke med et Ord nævner Kvægpesten, der rasede paa dette Tidspunkt og alene 1745-46 bortrev en kvart Million Stykker Hornkvæg. Men maaske har den frygtede Kvægsyge endnu ikke i disse Aar været naaet Viborgegnen.

Mod Slutningen af Aaret er Didrik Iversen altsaa paa Trolovelsesrejse, og 31. Januar 1747 udfærdiges kongelig Bevilling til, at han og Anne Cathrine Frisenberg maa vies uden forudgaaende Tillysning og hjemme i Stuen, og 17. Marts næstefter fejrede de Brylluppet paa Stenalt. Han kaldes da velædle, hun højbaarne. Hendes Alder var da 45 Aar, medens han lige havde passeret det halve Hundrede. Hun var Præstedatter fra Hobro.

1748 skiftede Sødal Ejer, idet den gamle 88aarige Justitsraad Didrik Christian Braes til Kokkedal da afgik ved Døden, og Sønnen Peter Enevold Braes arvede da Gaarden, hvortil foruden Fæstegodset ogsaa hørte Øen Fur, men solgte den Aaret efter til Didrik Iversen for 9000 Rigsdaler og 50 Specieducater.

Den 29. December 1749 faar Didrik Iversen og Frue kgl. Tilladelse til at maatte raade over deres Midler og Formue efter eget Forgødtbefindende, og 1750 stiftede Ægteparret et Legat med Fur Sogns Kongetiende, der var bortfæstet for 80 Rigsdaler 1 Mark 1 Skilling aarlig. Heraf skulde Halvdelen uddeles til de fattige paa Sødal Gods, medens 20 Rigsdaler tillagdes Skolelæreren i Løgstør, og de øvrige 20 Rigsdaler deltes mellem fem trængende i samme By.

Etter Mandens død stiftede Madam Iversen 1764 et nyt legat paa 300 Rigsdaler, hvis Renter, 5 %, skulde anvendes til Lys 1 Røddmg. Løvel og Pederstrup Kirker.

De to Legater er 1 Kraft endnu og bestyres begge af Ejeren af Sødal, det første under Biskoppens og Provstens, det andet under Stiftsøvrighedens og Sognepræstens Tilsyn. Foruden de ovennævnte Gavebreve, der selvfølgelig i lange Tider vil bevare Givernes Navne, er der, saa vidt jeg har kunnet erfare, ned til vor Tid kun bevaret et enkelt synligt Minde om Didrik Iversen. Det er den Gaardklokke, som endnu den Dag i Dag kalder til Mad paa Sødal Hovedgaard. Den bærer, ifølge velvillig Meddelelse fra Gaardens nuværende Ejer, Proprietær M. Madsen, følgende Inskription:

Sødahls Bordklokke.

Givet af Diderik Iversen,

Eyer til Sødahl.

Anno 1749.

Den femte Marts 1764 døde Didrik Iversen, vistnok paa en Rejse i Salling, I hvert Fald er hans Død tilført Ejsing Kirkebog. Han begravedes 13. Marts paa Rødding Kirkegaard og opnaaede altsaa en Alder af 68 Aar.

Hans Hustru overlevede ham et Par Aars Tid og døde 30. November 1766 og stedtes 8. December til Hvile i deres fælles Gravkammer. I "Dansk Atlas", der udkom ca. 1770, siges nemlig, at der uden for Rødding Kirke, tæt ved Vaabehuset, er en muret Grav med en

Marmorsten over og omgivet af et Jernsprinkelværk (: Gitter), hvorunder den forrige Kirkepatron, Didrik Iversen, og Hustru, Anne Cathrine Frisenberg, hviler.

Paa Forespørgsel meddeler Pastor Juhl, Rødding, at saavel Gravsted som Marmorsten nu er fuldstændig forsvundet. Dog er der den Mulighed, at Gravstenen kan ligge dækket af Jord, og at den ved Lejlighed kan komme for Lyset. Sligt er ikke sjælden hændet paa andre Kirkegaarde.

Af Skiftet efter dem er kun Slutningen bevaret i Hald Amts Skifteprotokol. Heraf fremgaar det, at deres Bo gav et Overskud paa 19001 Rigsdaler 1 Mark 1 Skilling, en meget betydelig Sum i disse Tider.

Boets Overskud blev delt i 11 Parter, hvoraf een igen blev delt mellem hans afdøde Søsters tre Børn, Peter, Didrik og Maren, som hver fik 576 Rigsdaler 3 Mark 121/3 Skilling. Denne Søster havde været gift med ligeledes afdøde Jørgen Schals, Borger i Løgstør, maaske den Jørgen Pedersen Schals, der 1704-20 ejede Boller i Romlund Sogn.

Ved Auktionen efter deres Død solgtes Sødal for 25600 Rigsdaler, et Tal, der viser, at den Pris, som Didrik Iversen gav for Gaard og Gods, har været særdeles billig. Den paafølgende Ejer af Rane Jonsens gamle Gaard blev Andreas Frisenberg, vel nok en Slægtning af Fru Iversen.

Saa tager vi Afsked med Didrik Iversen, sikkert en af det forrige Aarhundredes fremragende og tiltalende Landmænd paa Viborgegnen, en Mand, der utvivlsomt ved sin personlige Dygtighed har arbejdet sig frem til at raade over og senere eje 297 Tønder Hartkorn, en Mand, som kunde træffes paa Fæstebondens Lergulv, i de gamle hyggelige Præstegaarde, blandt Landsdelens højeste Embedsmænd og mellem den jydsk Højadels Medlemmer, en Mand, over hvis Liv og Eftermæle der ikke falder en eneste mørk Stribe eller Skygge.

OM FORFATTEREN.

P. M. Rørsig

Peder Madsen Pedersen (navneforandring til Rørsig) var født 2. februar 1879 i Kvols nord for Viborg. Her levede han i sin barndom og ungdom. Efter år 1900 opholdt han sig på Fyn nogle år. Først på Dalum Landbrugsskole og senere uddannede han sig til lærer på Skaarup Seminarium. Som lærer virkede han hele sin tid i Hallund i Vendsyssel. Han døde som pensionist i Hallund den 27. februar 1950.

Blandt hans mange interesser skal nævnes: historien. I sin fritid som lærer cyklede han Vendsyssel rundt for at samle historiske efterretninger. I sommerferien opholdt han sig meget på sin fødeegn, hvor han så flittigt besøgte Landsarkivet. Han fik indsamlet materiale til og begyndte udgivelsen af: "Skoler, Degne og Skoleholdere i Vendsyssel". I øvrigt skrev han en række artikler til aviser og historiske tidsskrifter.

Litt: "Dansk Historisk Bibliografi. 1913-1942". København 1977. Nekrolog i "Vendsysselske Aarbøger". 1950.

KER. sept. 1998

Mine kommentarer:

Didrik var i 1746 i kirke 38 gange. Langt de fleste søndage var det til Gudstjeneste i Rødding Kirke. Måske lidt underligt, at han ikke kom i de to andre kirker, Løvel og Pederstrup, som Sødal på det tidspunkt også ejede.

Han omgikkes meget de gejstlige i området, præster, provst og biskop. De to sidstnævnte ved visitaser, men præsterne i nabosognene fik jævnligt besøg af Didrik. 17 gange var han på besøg eller fik besøg af kirkens folk.